

משוריינים בבאב אל וואד

נכתב ע"י מאירק'ה אברהם

זקנתי והרבה זיכרונות אבדו, אך את ימי הקרבות שנערכו לאבטחת ירושלים' והדרך שעולה מהשפלה אל העיר, לא אוכל לשכוח. עיינתי בכתובים וגלשתי באינטרנט כדי לדעת כיצד מתייחסת ההיסטוריה המדווחת אל מעשינו. על ירושלים ועל קורותיה לאורך מלחמת העצמאות נכתב הרבה אך משום מה, יחידת המשוריינים נשכחה. שני אתרים בלבד מזכירים אותה: באחד מועלה טעון היסטורי מעוות ואילו בשני מופיע צילום ובו אדם צעיר יחסית הטוען שיש לו קשר כלשהו עם היחידה. נעצבתי וזעמתי לעצמי ולמען לוחמי היחידה ששלמו מחיר יקר בתקופה הקשה, בה עשו למען העיר. בנוסף לאמור, מצער גם היעלמם של שלדי המשוריינים שניצבו לאורך הגיא, במשך כשני עשורים. אלה נצבעו, בזמנו וקושטו בשלטים. אט אט החלו להיעלם, ואיש לא נזעק. יש להניח שסולקו ע"י גנבי מתכות.

בשל האמור מקודם, וכדי לשפר קמעה את הזיכרון הקולקטיבי, אבקש להציג בפניכם מעט מהזכור לי על תרומתה של יחידת המשוריינים. כדברי המשורר חיים גורי:

*באב אל וואד,
לנצח זכור נא את שמותינו,
שיירות פרצו בדרך אל העיר.
בצידי הדרך מוטלים מתינו,
שלד הברזל שותק כמו רעי.*

תחילת היכרותי עם היחידה היה ב-30 במרץ 1948. הגענו לקריית ענבים יומיים אחרי אירועי נווה אילן. הקיבוץ היה קטן, כמאה ושישים חברים באותה עת, ומאחר ולא היו מקומות לינה פנויים, שוכנו בעלית הגג של הרפת. גם כיום, המקום הזה מעורר בי פלצות וזיכרונות מרים. על כך אספר יותר מאוחר. יחידות אחרות כבר פעלו שם זמן מה. מפקד הגדוד היה יוספלה טבנקין וסביבו מספר מקורבים, וכמו כן, רעננה, בני מהרשק, אורי בנר, דוד אלעזר (דדו), עמוס קינמון ואחרים. זה האחרון כיהן כמפקד פלוגת המטה. שובצתי ביחידתו של עמוס, ולמחרת הוטל עלי תפקיד מפקד יחידת המשוריינים.

במקרה שלנו, המונח "משוריינים" מעורר רושם מוטעה, כי היו אלה מעין קופסאות גדולות ומכוערות, בנויות מ"סנדוויץ" של מתכת וליבה עבה של חומר כלשהו - אולי עץ. הקופסאות הורכבו על מרכב איתן ועליו מנוע חזק שהצליח לעמוד במשימות, למרות השטח המבוותר שמאפיין את הרי ירושלים. ל"קופסא" היו דלתות בצד, מאחור, וגם ברצפה. "השריון" הזה הצליח לבלום חדירה של קליעים מנשק קל, אך מדי פעם ירו בנו גם מרובה ענק, בעל קליבר לא ידוע. זה חדר את "השריון", ובשל כך לוחמים נפצעו וגם נהרגו. בדפנות המשוריין היו חרכי ירי, דרכם יכולנו לארגן מעין הגנה היקפית, אך לאלה היה גם חיסרון: הם איפשרו חדירת קליעים.

אינני יודע מי היה מפקד היחידה לפני, ואיש לא מסר לי אותה בצורה מסודרת! האירועים התחוללו בקצב מהיר, ואילו אני ביקשתי להכיר מהר ככל האפשר את הצוות ואת המשימות. בנוסף לכך, הייתי במצב מביך: באותה תקופה לא ידעתי לנהוג. לכל היותר, הצלחתי להתחיל במהלך ראשון, אך החלפת מהלכים בכלים המסורבלים נראתה בעיני כמלאכה מסובכת. אירועים התחוללו בקצב, ובשל כך נאלצתי להסתגל ולהשתלב מהר ככל הניתן, ולהשאיר את הנהיגה לאלה שידעו. היחידה כללה כעשרה משוריינים וכ-35 לוחמים: בנים ובנות עיפים וטרוטי עיניים, עצבים מתוחים מפעילות יתר ומסכנות שארבו בכל אתר, בכל רגע ומדי יום ביומו. תפקידינו היו פשוטים ביותר: ליווי של כלי רכב בדרכם לירושלים, וכן עזרה לנפגעי השיירות שהגיעו מהשפלה וכשלו בדרך הארורה והמסוכנת. גזרת הלחימה של היחידה כללה "נתיב ייסורים" שהחל בלטרון דרך דיר איוב, בית מחסיר, סריס, אבו גוש, הקסטל, קולוניה, בית איכסה והסתיים במוצא. כביש צר, פגום, מעוקל, וברובו כלוא בין הרים גבוהים.

החרדות היומיות התישו, והמשימות הסתבכו, ככל שהימים עברו. המצב חייב מאמץ מיוחד כדי להבטיח הישרדותה של ירושלים. בעיר היה מחסור חמור במים, מזון ובציוד לחימה. בשל כך, נעשה

מאמץ מתמשך להעברת שיירות. אלה הותקפו ונפגעו. חלק ניכר מהציוד נשדד. הערבים ארבו וניצלו כל הזדמנות כדי לאסוף שלל. העזרה היחידה הזמינה שעמדה לרשות מפקדת הגדוד הייתה היחידה שלנו.

אחת לכמה ימים, הובהלנו אל באב אל וואד כדי לסייע לשיירה שהותקפה. מלאכת האויב הייתה קלה: אנשיו התמקמו על המדרונות התלולים, המתונו בסבלנות, וכשהגיעה שיירה התקיפו. ירו מנשק קל, אך התוצאות היו מכריעות, כי השיירות היו מסורבלות. הנהגים היו אנשים מהישוב, הרכבים היו עמוסים לעיפה ונעו באיטיות, ואילו הצעירים שליוו אותם היו חסרי ניסיון ולא הצליחו להדוף את התוקפים.

בנוסף להגנה על שיירות הוטלו עלינו גם משימות יומיות. למעשה, כל פעילות שלא "התלבשה" על היחידות הלוחמות הוטלה עלינו. לדוגמה: מכוניות נשלחו מקירית ענבים לירושלים ובחזרה. לאלה נדרשה הגנה צמודה. בדרך כלל, נשלחו שנים – שלושה משוריינים כלווי. המסלול הקצר היה רצוף היתקלויות ירי. זה החל בעיקול הדרך, לרגלי הקסטל, לאורך הדרך אשר ממול לכפר קולוניה ולאחר כמה קילומטרים, זכינו למנת ירי נוספת, במעבר מדרום לכפר בית איכסא. פעם, לאחר שעברנו את הקטע הזה ונדמה היה שאפשר להירגע, הופתענו: פיצוץ העיף את ירכתי הרכב, ובהמשך שמענו המון שזועק "אטבח אל יהוד!". לא נגרם נזק והמשכנו לנסוע. לאחר כדקה, ראינו בצידי הדרך משוריין בריטי בעל תותח שתי ליטראות. ראשו של קציין הציץ מתוך הצריח ועל פניו צחוק של רשעות. ניסינו לדבר עמו, אך הבריטי נמנע מלהגיב. המשכנו בדרכנו. בירושלים איפשרתי לצוות לנוח במשך כשעתיים. לאחר מכן חזרנו באותה הדרך, ולאורכה התנסינו מחדש באותם אירועי ירי שעברנו מקודם. כך, לאורך כל התקופה, זכינו למשימות מזדמנות, אותן אזכיר בהמשך.

בהיתקלויות הבלתי פוסקות והיום יומיות, יהי זה בליווי רכבים, בסיוע לשיירות שנפגעו, או במשימות מקריות אחרות, אנשינו עמדו בצורה מעוררת כבוד. לי היה חשוב שהלוחמים ישמרו על קור רוח ככל הניתן. כשלעצמי, השתדלתי לנהוג בצורה מאופקת ומרוסנת, עד כמה שניתן ברצף אירועים כזה, אך היה מאד קשה לשמור על צלילות ושיקול דעת. העייפות גברה והלכה. הכל, בשל רצף בלתי פוסק של משימות, פעילות לילית רבה, וחוסר שינה. הצירוף הזה עשה את שלו: מיום ליום היה יותר קשה לשמור על איזון נפשי ולנהוג באיפוק. אלה היו הכרחיים כדי להבטיח הצלחה בביצוע המשימות ובו בזמן לשמור על חיי הלוחמים. אזכיר שהלוחמים עמדו באופן מכובד במבחנים הקשים. יצוינו במיוחד שנים: סגני וחברי יוסקה פרינסקי, מ"כ מוצק ואמיץ, שהגיע לגדוד מקורס מפקדי כיתות ונטמע בהצלחה בקרבנו. ביום יום הוא גם שימש כנהג משוריין הפיקוד. יחד עברנו חוויות אין ספור. כמו כן, תיזכר בהרבה הערכה, בחורה ממוצא הולנדי, ששמה לא זכור לי. זו לחמה כתף אל כתף עם הבחורים והצטיינה בעמידתה האמיצה בשעות משבר. היו גם אחרים שעשו מלאכתם נאמנה, אותם אזכיר בהמשך.

בכתובים הוזכרו ונתחו הצלחותיה של שיטת השיירות. באחד המאמרים נקבע במפורש שזו נכשלה. שם נאמר שסיכום חודש מרץ 1948 היה עגום: מתוך 136 משימות שיצאו לדרך בשבוע האחרון של מרץ, הגיעו ליעדן רק 41. יוספלה, מג"ד "הפורצים", טען שמגנת הליווי הצמוד היא אשר הבטיחה למתקפה הערבית את ניצחונה. הפיקוד העליון עשה מאמץ גדול כדי להבטיח מעבר בטוח לירושלים. ההקלה הורגשה רק לאחר שהעמדות הערביות לאורך הדרך נכבשו. התוצאה הושגה במאמץ בלתי פוסק של התקפות מכוונות לתכלית.

המאבק על איזור לטרון הוטל על הכוח שלחם בשפלה. דיר איוב היוותה בעיה מיוחדת שהיתה מוטלת בעיקר על הגדוד שלנו. כוחותינו תקפו את הקסטל, את קולוניה ואת בית איכסא, ויכלו להם. אלה נכבשו ותושביהם ברחו. כאמור, היחידה שלנו השתלבה מדי פעם במשימות, ובצעה תפקידי עזר שונים. בהמשך, אספר על כמה אירועים, אותם מן הראוי להזכיר.

יומיים לאחר קבלת התפקיד, יצאנו לסייע לשיירה שהגיעה והותקפה בוואדי, אך בכל זאת הצליחה לעבור. ב-3 באפריל ה"קסטל" הנטוש נכבש ע"י כוח מעורב של שני גדודי הראל. הם הוחלפו ע"י אנשי ח"ש מגדוד מוריה בתוספת כוח קטן של אנשי "הפורצים". נדרשתי להביא להם מזון וציוד לחימה. יצאתי עם שני משוריינים. במעלה ההר, כשהתקרבו אל המוצב, החלה מתקפת ירי. המשכנו לטפס באיטיות והצלחנו להגיע ללא פגע לפסגה. הירי סיכן את אלה שעסקו בהעברת הציוד. החלטנו להפנות את הרכב, כך שירכתינו יוצמדו אל פתח המוצב. המשטח הצר שעליו חנינו, יחד עם המתח שנוצר, גרמו לכך שלא הצלחנו להסתובב וירכתי המשוריין החלו מתחלקים במדרון. זה היה

מפחיד. ירדתי דרך הפתח הנמצא ברצפה והנחתי מתחת לגלגל קדמי את אחת התיבות שהבאנו עמנו. ע"י כך, נראה היה שנמנעה הידרדרות לתהום. הצלחנו, והעברנו את הדרוש, תוך כדי זחילה מתחתית המשוריין אל פתח המוצב. אחר שסיימנו, הצלחנו גם להיחלץ מהמקום וחזרנו, ללא פגע לבסיס.

ב- 6 באפריל הגיעה שיירה ראשונה שהותקפה בוואדי. יצאנו לסייע, וזו, ברובה, הצליחה להיחלץ. כעבור יומיים, הקסטל הותקף ע"י הערבים ונכבש מחדש על ידם, אך מנהיגים עבד אל קאדר נהרג. בלילה, לאחר מכן, הקסטל נכבש בשנית ע"י כוחותינו. בבוקר, נשלחתי לאסוף את חללי כוחותינו. אלה שנפלו, יום קודם לכן. זו הייתה התנסות קשה, ראשונה מסוגה בחיי. לקחתי שלושה משוריינים ועברנו את כבדת הדרך במהירות וללא תקלות. יום זוהר, בהיר ושמים כחולים. לרגלי הקסטל ועל מורדותיו פזורות גוויות בחורינו. בחלקם מוכרים. אלה שרק שלשום התרוצצו בשטח, עשו מלאכתם תוך צחוק ובדיחות הדעת. נותרנו עומדים בכביש ואיש אינו מראה נכונות להתחיל באיסוף. הבנתי שהמראה הזוועתי משתק. במאמץ נפשי, התאוששתי מעט ותוך צעקות ונדיפות, ניגשתי והתחלתי להרים את אחת הגוויות. אנשי הצוות הצטרפו ויחד התחלנו לסרוק ולאסוף. כשכל הגוויות פונו, חזרנו לבסיס. לא הייתה כל אפשרות לקבור אותם מיד. היה צריך לחפור את קברים. השכבנו את מתינו בעלית הגג של הרפת, מקום ששימש לנו מקודם כחדר שינה.

בסביבות ה- 15 באפריל, החל "מבצע הראל", כהמשך ל"מבצע נחשון". שתי שיירות עולות בדרך לירושלים. הן מותקפות בוואדי, ואנחנו, ביוזמתנו, יוצאים לעזור. לפני כן, הובא אלינו משוריין אמיתי ש"הושאל" מהצבא הבריטי ובו צריח ומקלע. "הרכש" הזה היה מעשהו של איזי רבינוביץ'. יצאתי למשימה כשאני ועוד שלושה מאנשי נמצאים במשוריין ה"אמיתי". בוואדי נתגלה מצב רע ביותר. המשוריינים שלי התפזרו וכל אחד ניסה לסייע ככל הניתן. בכביש התרוצץ גברוש רפפורט – איש פלמ"ח וחבר קיבוץ בית אלפא. הבחור נתלה מעל המשוריין שלנו, כי בתוכו אי אפשר היה לקלוט אדם נוסף וכך, התרוצצנו ביחד לאורך השיירה ועשינו, ככל הניתן כדי לסייע.

תוך כדי התרוצצות, נעצר ונדבק אלינו משוריין נוסף של הצבא הבריטי. זה היה מצויד בתותח שתי ליטראות. התותח היה מכוון אלינו. מפקדו, קצין צעיר שלף אקדח, טיפס על המשוריין שלנו והודיע שעלינו להחזיר להם את המשוריין שנגנב מהם. הוא הסביר שלא נוכל להימלט, כי במעלה הדרך, ליד הכפר סריס, מחכה מפקדו עם משוריין נוסף. דרישתו היתה חד משמעית: צאו מהרכב, בו במקום. הענות – פירושה היה סיכון מיותר של הצוות ואובדן נשק יקר. לא הייתי מסוגל להתמקח, כי לא ידעתי אנגלית. הוצאתי רימון שלפתי ממנו את הניצרה והודעתי לו שאחזיר את הרכב רק אחרי שנעבור את הכפר סריס. במידה ולא יסכים, אפוצץ את הרימון וכולנו נמות. גברוש תירגם את דברי. הקצין התקשר, כנראה עם מפקדו, והסכים. נסענו, עברנו את סריס, ועצרנו בקרבת משטרת אבו גוש. כאן החל מיקוח מחדש: הבריטי דרש שנשאיר את כל הנשק. לא הסכמתי, מאחר והיו בידינו גם כלי נשק ש"נרכשו" מהצבא הבריטי. בלית ברירה, החזרנו אותם, אך את הנשק הצ'כי השארנו בידינו.

הבריטים נסעו עם שני כלי הרכב. נותרנו לבד בכביש והיתה סכנה שנותקף. משוריינים שלנו נסעו הלך וחזור, ולמרות נפנופי הידיים והצעקות שלנו, לא עצרו. לקח זמן מה עד אשר משוריין עצר ואסוף אותנו. כשחזרנו לבסיס, איש לא שאל מה קרה ולא ביקש לברר את פרטי האירוע. התביישתי ונפגעת. כשלתתי וחשתי מבזזה. במשך ימים התהלכתי בדיכאון כשמחשבות שחורות מציפות אותי. ההתרחשויות הבלתי פוסקות לא העניקו לי את המותרות האלה. חזרתי לתפקד בהתאמה להתפתחות העניינים.

הכפר הולוניה

ב- 20 באפריל לערך, שיירה שלנו שבאה מחולדה, נעצרה על הכביש, לרגלי דיר איוב. מחסום אבנים גדול שנמשך לאורך כל הקטע אשר עבר מתחת לכפר סתם את הדרך. הערבים התמקמו בבתי הכפר, מצפון לכביש, וירו ללא הפסק. קיבלנו פקודה לנסוע ולנסות לפרוץ את המחסום, מצידו המזרחי. נסעתי במשוריין עם התקן מיוחד להסרת מכשולים. בנוסף לקחתי עוד שני משוריינים, כך שביחד נוכל להוות כוח אש כלשהו. כשהגענו למקום, השארתי שני משוריינים, במרחק מה מאחור. אלה העסיקו באש את הכפר ואנחנו התקדמנו וניסינו להדוף את אבני המחסום.

זו היתה שטות מוחלטת כי ככל שהתקדמנו, נתקלנו בסלעים יותר גדולים. הערבים עשו מלאכתם נאמנה. התקשרתי למפקדה והודעתי את אשר קורה. נעניתי ע"י קול בלתי מוכר. האיש דיבר בשקט ובריסון והורגש שהוא במכוון מתנהג כך כדי להרגיע. התרשמתי. במועד מאוחר יותר התברר לי שהיה זה עמוס סוכצ'בר, מי שלימים שימש כנשיא הטכניון. נצטוונו להפסיק ולחזור.

הבעיות האמיתיות, החלו רק בשלב הזה : בשל הסלעים והדרך הצרה, התקשינו להסתובב, וככל שניסינו, היריות גברו. האויב הבחין במצוקתנו וריכז את כל האש בנו. בהמשך, החמיר המצב : ירי מרובה בעל קליבר גדול חדר את השריון ופצע את אחד האנשים. היתה תחושה של מצוקה. שני אנשים ירדו דרך התחתית, פינו את סביבת הגלגלים מאבנים שהפריעו וכך, באיטיות מעצבנת, הסתובבנו ופנינו לכיוון מזרח, אל הוואדי ואל הבסיס. המעבר בדרך היה קל, כי הכפר סריס נכבש כמה ימים קודם (ב-17 בחודש).

הכפר דיר איוב

למחרת, הייתה לי הזכות להשתתף, ביחד עם שאר אנשי, בקבלת משטרת אבו גוש מידי אנשי הכפר. עוד מכשול שהוסר מהדרך לירושלים. בכך תם שירותי ביחידת המשוריינים של גדוד הפורצים. כעבור כמה ימים העברתי את הפיקוד לידי הנאמנות של "עבדול" – שמואל פירסטנברג.